

Διοργάνωση
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΟΡΤΑΣΜΟ
ΤΩΝ 100 ΧΡΟΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ
ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ
ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Έπιμέλεια έκθεσης
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΑΘΑΤΟΣ

Βοηθός επιμελητή
ΣΤΕΛΙΟΣ ΕΥΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

Παραγωγή καταλόγου
MEMIGRAF

© 2001, για τις φωτογραφίες
Έκδόσεις ΑΓΡΑ - Σταύρος Πετσόπουλος
και
Βιβλία Έμπερικού - Λεωνίδα Έμπερικού

© 2001, για το κείμενο
Γιάννης Σταθάτος

Η έκθεση Ο ΦΩΤΟΦΡΑΚΤΗΣ οργανώθηκε
με την ευκαιρία του εορτασμού των 100 χρόνων
από τη γέννηση του Άνδρεά Έμπερικού (1901-2001).

Οι προπολεμικές φωτογραφίες της έκθεσης προέρχονται
από το Άρχειο Μάτσης Χατζηλαζάρου,
που βρίσκεται στο Ιστορικό Άρχειο του Μουσείου Μπενάκη.

Οι υπόλοιπες φωτογραφίες προέρχονται όλες
από το Άρχειο της οικογένειας Άνδρεά Έμπερικού.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΜΙΕΤ
22 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ - 7 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2002

Ο ΦΩΤΟΦΡΑΚΤΗΣ ΟΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΕΜΠΕΡΙΚΟΥ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ • ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Ο ΑΝΔΡΕΑΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ ΚΑΙ Η ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΟ ότι ο ποιητής και πεζογράφος Άνδρέας Έμπεριίκος ήταν συγχρόνως και ένθουσιώδης φωτογράφος, οί φωτογραφίες του όμως παρέμειναν για πολύ καιρό άγνωστες. Μία και μοναδική φορά παρουσίασε στο κοινό τὰ φωτογραφικά του έργα ο Έμπεριίκος: τὸ 1955, στην Αίθουσα Ύλισός, στὸ 13 τῆς ὁδοῦ Ἀμερικῆς. Ἡ ἔκθεση, πὸν περιλάμβανε τὸν ἐκπληκτικὸ ἀριθμὸ τῶν 210 ἐκθεμάτων, κράτησε λίγες μέρες, ἀπὸ τὶς 22 Ἰανουαρίου μέχρι τὶς 12 Φεβρουαρίου, και δὲν εἶχε συνέχεια. Ἔκτοτε, και με μοναδικὴ ἑξαίρεση τὸ ἄρθρο τοῦ Δημήτρη Καλοκύρη «Ἀνδρέας Έμπεριίκος, ὁ φωτογράφος» στὸ δέκατο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ *Φωτογράφος* τὸ 1991, τὸ φωτογραφικὸ ἔργο τοῦ κορυφαίου Ἑλληνα ὑπερρεαλιστῆ ἔμεινε τυλιγμένο στὸ σκοτάδι.

Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ Ἀρχείου Έμπεριίκου, ὅπως πρόσφατα ἀπεκάλυψε ὁ γιὸς τοῦ Έμπεριίκου Λεωνίδας: « Ὑπάρχει και τὸ τεράστιο, ἡλιγγιωδῶν διαστάσεων, φωτογραφικὸ ἀρχεῖο, τὸ μόνο καταλογοποιημένο στην ἐντέλεια ἀπὸ τὸν ἴδιο, τὸ ὁποῖο οὐσιαστικά κατέχει θέση ἡμερολογίου ποιητικῆς ἀναφορᾶς, ἀλλὰ και εἰκαστικῆς ἐκδήλωσης, δείχνοντας, ἑξάλλου, και μὴ πρώτη σχέση του τόσο με τὸ φορμαλισμὸ ὅσο και με ἄλλα καλλιτεχνικά ρεύματα τοῦ 20οῦ αἰώνα. Ἐνα μεγάλο μέρος τοῦ ἀρχείου αὐτοῦ εἶναι ἐπιλεγμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο με τὴ μορφή μεγεθυσμένων φωτογραφιῶν ἀπὸ τὰ δοκίμια τοῦ ἀρχείου — τὰ ἀρνητικά μπορεῖ νὰ ἀνέρχονται ἀπὸ τὸ '47-'48 και ἔπειτα σὲ πάνω ἀπὸ 30.000.»

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀρνητικά, πὸν δὲν ἔχουν ἀκόμα μελετηθεῖ λεπτομερῶς, τὸ ἀρχεῖο περιέχει 1.200 περίπου μαυρόασπρες φωτογραφίες τυπωμένες σὲ χαρτὶ διαστάσεων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον 30x40 και 24x30 ἐκ. Οἱ μεγεθύνσεις αὐτές, στὶς ὁποῖες συγκαταλέγεται και τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐκτυπώσεων πὸν ἔγιναν για τὴν ἔκθεση τοῦ 1955, ἀντιπροσωπεύουν τὴν τελικὴ ἐπιλογή πὸν ἔκανε ὁ ἴδιος ὁ Έμπεριίκος ἀπὸ τὸ συνολικὸ φωτογραφικὸ του ἔργο. Στὸ πίσω μέρος τῶν μεγεθύνσεων ὑπάρχει ἐνίοτε σφραγίδα με τὴν ἑνδειξη Copyright A. L. Embiricos και σχεδὸν πάντα ἰδιόχειρη σημείωση τοῦ φωτογράφου πὸν μνημονεύει τὸν τόπο και τὸ χρόνο τῆς λήψης, καθώς και κωδικὸς ἀριθμὸς πὸν παραπέμπει στὰ σχολαστικά ταξινομημένα ἀρνητικά. Οἱ κωδικοὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἓνα γράμμα τὸ ὁποῖο ἀντιστοιχεῖ στὸ εἶδος τῆς μηχανῆς πὸν χρησιμοποιήθηκε και ἀπὸ τὸν αὐξόντα ἀριθμὸ τοῦ φίλμ: ἡ ἑνδειξη C.57, λόγου χάρη, παραπέμπει στὸ 57ο φίλμ πὸν τραβήχτηκε με μηχανὴ Contax.

Τὸν Έμπεριίκο προφανῶς ἔθελγε ἡ τεχνικὴ πλευρὰ τῆς φωτογραφίας και εἰδικὰ ὁ ἑξοπλισμὸς. Σύμφωνα με τὸν Λεωνίδα Έμπεριίκο, συκέντρωνε ἐπιμελῶς ὁδηγούς, βιβλία κατασκευαστῶν και μέχρι διαφημιστικὸ ὑλικὸ γύρω ἀπὸ τὶς μηχανές πὸν ἐνδιέφεραν. Σὲ ἀντίθεση με τὴ συνήθη τακτικὴ πολλῶν ἐπαγγελματιῶν, εἶχε ἀποκτήσει μεγάλο ἀριθμὸ μηχανῶν και ἑξαρτημάτων. Οἱ προπολεμικὲς μηχανές δὲν ἐπέζησαν, ξέρουμε ὅμως ὅτι ἀνάμεσά τους ἦταν και μὴ Super Ikonta 12x9. Μεταπολεμικῶς, ἔδειξε ἰδιαίτερη προτίμηση στὶς Contax, ἔχοντας στην κατοχὴ του δύο Contax 3 και μὴ Contax 2, καθώς ἐπίσης και ἀπὸ μὴ Rolleiflex, Leica, και Kiev, ἐνῶ στὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ '50 ἀπέκτησε και μὴ τηλεμετρικὴ Nikon. Ἄν και παρακολοῦσε τὶς τεχνικὲς ἐξελίξεις ἀπὸ κοντά, ποτὲ δὲν ἔγινε ὀπαδὸς τῶν μονοπτικῶν ρεφλέξ (SLR), μένοντας πιστὸς στὶς τηλεμετρικὲς (rangefiner) μηχανές.

Τὸ φωτογραφικὸ ἔργο τοῦ Έμπεριίκου μπορεῖ νὰ χωριστεῖ σὲ τρεῖς περιόδους. Τὰ ἔργα τῆς πρώτης, προπολεμικῆς, περιόδου, θεωρήθηκε πὸς εἶχαν χαθεῖ ὀλοσχερῶς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Κατοχῆς· εὐτυχῶς, ἡ ἔρευνα ἀποκάλυψε φέτος δύο ἐνόνητες προπολεμικῶν φωτογραφιῶν πὸν γλίτωσαν τὴ γενικότερη καταστροφή, τὴ μὴ στὰ πράγματα τῆς μητέρας τοῦ Έμπεριίκου, και τὴ δεύτερη και πὸς ἐνδιαφέρουσα στὸ ἀρχεῖο τοῦ Μουσείου Μπενάκη. Ἄν και σὲ σχετικὰ κακὴ κατάσταση, τὰ ἀρνητικά πὸν βρέθηκαν στὸ ἀρχεῖο αὐτὸ φαίνονται σαφῶς ἐπηρεασμένα ἀπὸ τοὺς Γάλλους ὑπερρεαλιστὲς φωτογράφους, πράγμα πὸν τὰ καθιστᾶ μοναδικὰ στην ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς φωτογραφίας.

Ἡ δεύτερη περίοδος ἀρχίζει τὸ 1951, ὅταν ὁ Έμπεριίκος ἀναγκάστηκε νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ψυχαναλυτικὴ πρακτικὴ, και οὐσιαστικά τελειώνει τὸ 1957 με τὴ γέννηση τοῦ γιοῦ του. Ἡ μεγάλη πλειονότητα τῶν ἐπιζωσῶν ἐκτυπώσεων χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν περίοδο αὐτὴ. Τὰ θέματα πὸν καλύπτονται εἶναι πὸς συμβατικά: τοπία ἑλληνικά και ξένα, φωτογραφίες δρόμου, πορτραῖτα φίλων, πορτραῖτα γυναικῶν, φωτογραφίες μικρῶν κοριτσιῶν τραβηγμένες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στὸ δρόμο, και λίγα γυμνά.

Τέλος, μετὰ τὸ 1957, ὁ Έμπεριίκος ἀρχίζει μὴ συστηματικὴ, ἐπίμονη, φωτογράφιση τοῦ γιοῦ του πὸν θὰ συνεχιστεῖ τὰ ἐπόμενα δεκαοκτὼ χρόνια. Φωτογράφιζε βέβαια παράλληλα και ἄλλα θέματα, τελῶς ἄγνωστα πορτραῖτα τοῦ Λεωνίδα Έμπεριίκου, ἀπόρροια μὴς σχεδὸν ἰδεοληπτικὰ ἐντατικῆς φωτογράφισης, ἀποτελοῦν κατὰ τὴ γνώμη μου τὸ σημαντικότερο μέρος τοῦ φωτογραφικοῦ ἔργου τοῦ Ἀνδρέα Έμπεριίκου.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΑΘΑΤΟΣ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

1-17

ΟΙ ΡΙΖΕΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΟΞΟΥ

1. Ἐλευσίς 1955 (?). *Μαρμαρίνη κεφαλή λέοντος* 2. Πειραιᾶς 1955. *Τυφλὸς στὸ δρόμο* 3. Μύκονος 1954. *Τοπίὸ με φραγκοσυκιές* 4. Nairn (Scotland), August 1953. *Δίχτυα* 5. Πειραιεύς, Ἀπρίλιος 1955. *Μαρμαρίνοι λέοντες & πετεινὸς* 6. Δῆλος 1955. *Μαρμαρίνο πέος* 7. Ἐλευσίνα 1955. *Ἀγάλματα & καμινάδες* 8. Ἀθήνα 1954. *Φωτογραφικὴ μηχανὴ πλανόδιου* 9. Paris 1953. *Παλαιοπωλεῖο* 10. Νέα Φιλαδέλφεια 1/5/1963. *Λεωνίδας και λέων* 11. Κέρκυρα, Ἰούνιος 1955. *Προθήκη φούρνου* 12. Ouchy, mai 1953. *Αἰώρα σὲ λούνα πάρκ* 13. Μπατσὶ 3/8/1960. *Κουνέλι & μανταλάκια*

ΤΑΞΙΔΙΑ

1. Παρίσι, Φεβρουάριος 1953. *Κοιμισμένοι στὸν πάγκο* 2. Paris 1953. *Νάνος διαφημίζων καραμέλες* 3. Paris 1953. *Ἄλογο* 4. [Παρίσι, π. 1953]. *Γυναίκα & λεωφορεῖο* 5. Βενετία 23/6/1961. *Καλόγριες σὲ πλοῖο* 6. London, August 1953. *Διαμαρτυρόμενος ὀμιλητῆς* 7. [Λονδίνο, π. 1953]. *Μωρὸ ἔξω ἀπὸ κατάστημα* 8. Ἀπὸ τὸ «Ταξίδι στη Ρωσσία» 9. Ἀπὸ τὸ «Ταξίδι στη Ρωσσία» 10. Ἀπὸ τὸ «Ταξίδι στη Ρωσσία» 11. Ἀπὸ τὸ «Ταξίδι στη Ρωσσία» 12. Ἀπὸ τὸ «Ταξίδι στη Ρωσσία» 13. Ἀπὸ τὸ «Ταξίδι στη Ρωσσία»

ΕΛΛΑΔΑ

1. Νέα Φιλαδέλφεια 1/5/1963. *Πῆθηκος* 2. Ναύπλιον 15/8/1960. *Ἀφίσα Μαρίας Κάλλας* 3. Πειραιᾶς 1955. *Θέατρο* 4. Ἀθήνα 1954. *Πλανόδιοι μουσικοὶ* 5. Μπατσὶ, Μάιος 1954. *Γυφτοπούλα* 6. Ἐλευσίς 1954. *Ποδηλάτης με φουστανέλα* 7. Κέρκυρα, Ἰούνιος 1955. *Γάτα μπροστὰ σὲ προθήκη* 8. Κέρκυρα (Παλαιοκ.) 1955. *Γυναῖκες με γκαζοτενεκέδες* 9. Σίφνος 1956. *Παιδιά σὲ θρανία* 10. Ἐλευσίς 1954. *Δύο ἀγάλματα*

ΓΥΝΑΙΚΕΣ

1. Κέρκυρα 1955. *Δύο γυναῖκες στὸ κατώφλι* 2. Ὑδρα 1956. *Γυναίκα ὄρθια δίπλα σὲ κανόνι* 3. Paris 1961. *Γυναίκα ὄρθια, ἀφίσα Σινεάκ* 4. Paris 1953. *Γυναίκα με κροκοδειλάκι* 5. Μπατσὶ 1954. *Γυναίκα με πλεξοῦδες & παιδὶ* 6. Paris 1953. *Γυναίκα ὄρθια, λούνα πάρκ* 7. Paris 1953. *Χορεύτρια, λούνα πάρκ* 8. Ἄνδρος 1954. *Γυναίκα μέσα ἀπὸ πόρτα* 9. Ἀθήνα 1955. *Μαρίνα Καραγάτση* 10. Δνὶς Ἐ.Κ. *Ξένια Καλογεροπούλου* 11. Ἀθήνα 1954 Δνὶς Ἐ.Τ. 12. Ἀθήνα Φεβρ. 1955. *Γυμνὸ, χέρια στὰ στήθη* 13. Ἀθήνα 1956. *Γυμνὸ, σὲ σκαμνί,*

προφίλ 14. Ἀθήνα 1954. *Ἡμίγυμνο* 15. Ἀθήνα 1955. *Γυναίκα ὄρθια με πλεκτὸ* 16. *Ὡς ἄνω, κεφάλι* 17. *Ὡς ἄνω, κεφάλι*

ΠΑΙΔΙΣΚΕΣ

1. *Ἀφίσα ἔκθεσης 1955* 2. Μπατσὶ 1956. *Συνοφρυωμένο κορίτσι σὲ καρέκλα* 3. Paris 1953. *Κορίτσι σκαρφαλωμένο σὲ ὑδρία* 4. Πάρος (Νάουσα) 1954. *Τρία παιδιά πὸν γελοῦν* 5. Παρίσι (1961). *Κορίτσι με σκύλο σὲ παράθυρο* 6. Κέρκυρα 1955. *Κορίτσι πὸν διαβάζει περιοδικὸ* 7. [1956]. *Δύο κορίτσια πὸν γελοῦν* 8. Paris 1953. *Κορίτσι ξαπλωμένο με σηκωμένο πόδι* 9. Paris 1953. *Κορίτσι πὸν παίζει σκιοανάκι* 10. Paris 1953. *Κορίτσι καθιστὸ με ἄνοιχτὰ σκέλη* 11. Μπατσὶ 1956. *Κεφαλή κοριτσιοῦ στὸ παράθυρο* 12. Σαντορίνη, Αὐγουστος 1954. *Κορίτσι με τὰ χέρια στὸν αὐχένα* 13. St. Tropez 1952. *Μικροπωλήτρια* 14. Μύκονος 1954. *Κορίτσι με φουσκωμένο φόρεμα* 15. Biarritz 1952. *Τρία κορίτσια καθισμένα σὲ μὸλο* 16. Μεσολόγγι, Ἰούνιος 1955. *Δύο κορίτσια με σηκωμένα χέρια*

ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ

1. Μαρούσι 1972 (Τσαρούχης). *Ὁ Τσαρούχης με ράσα* 2. Paris, rue de Grenelle 187, 1953. *Μαράκης* 3. [Σαντορίνη, Αὐγουστος 1954]. *Ὁ πρίγκιπας Γεώργιος με ράβδο* 4. Ἀθήνα 1955. *Καραγάτσης* 5. Ἐλύτης 6. Κόρθι, Μάιος 1955. *Ὁ ξενοδόχος Μάνεσης* 7. Σαντορίνη, Αὐγουστος 1954. *Ἡ Βιβίκα γυμνόστηθη* 8. Ἀθήνα 1955. *Ἐλένη Βακαλό* 9. Ἀθήνα 1954. *Γιῶργος Μαυροῖδης & Α.Κ.* 10. Μύκονος 1954. *Πορτραῖτο ἀγνωστού*

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

1. Καβούρι 9/4/1962. *Με τζουκ μπὸξ* 2. Γλυφάδα 6/8/1962. *Με μαγιό, σὲ μαξιλάρια* 3. Ἀθήνα 3/12/1962. *Ὅρθιος με λαγὸ* 4. Ἀθήνα 3/12/1962. *Σταυροπόδι με λαγὸ* 5. Γλυφάδα 28/9/1969. *Πορτραῖτο* 6. Γλυφάδα 29/9/1969. *Πορτραῖτο* 7. Γλυφάδα 28/9/1969. *Πορτραῖτο* 8. Γλυφάδα 28/9/1969. *Πορτραῖτο* 9. Γλυφάδα 9/6/1960. *Σε βάρκα* 10. Γλυφάδα 1961. *Σε ψάθινη καρέκλα* 11. Γλυφάδα 2/9/1962. *Μπροστὰ ἀπὸ φυλλωσιά* 12. Ἀθήνα 29/4/1962. *Με τὴ γιαγιὰ* 13. Ἀθήνα 13/1/19639. *Καθιστὸς με κουνέλι* 14. Ἀθήνα 12/6/1963. *Πίσω ἀπὸ τραπέζι* 15. Ἀθήνα 10/3/1964. *Ντυμένος ναύτης* 16. Ἀθήνα 19/4/1964. *Με ρώσικη μπλούζα* 17. Γλυφάδα 11/8/1968. *Πορτραῖτο* 18. Γλυφάδα 19/9/1968. *Με ψάθινο καπέλο στὸν κῆπο* 19. Γλυφάδα 11/8/1968. *Με γάτα σὲ καλάθι* 20. Μύκονος, Αὐγ. 1971. *Με τὸ κεφάλι στὸν ἀγκώνα* 21. Μπατσὶ, Σεπτ. 1971. *Με σταυρωμένα χέρια* 22. Παρίσι (Tour Eiffel), Αὐγ. 1972. *Με κυάλια* 23. Παρίσι, Αὐγ. 1972. *Μπροστὰ στὸν Rembrandt* 24. Ἀθήνα 26/5/1965. *Πορτραῖτο*

Με πλάγια στοιχεῖα ὑποδεικνύονται οἱ περιγραφὲς τοῦ ἐπιμελητῆ. Μέσα σὲ ἀγκύλες θρίσκονται τίτλοι δοσμένοι τοῦ ἐπιμελητῆ γιὰ φωτογραφίες στὶς ὁποῖες ὁ Έμπεριίκος δὲν εἶχε καμὴ ἑγγραφή.